

ПРОСТІР ЖИТТЯ – БІБЛІОТЕКА

Стаття присвячена ветеранці книгозбірні, провідній бібліотекарці Олені Михайлівні Шевцовій – однієї з найдосвідченіших співробітниць, за участі якої відбувався розвиток кількох важливих напрямів роботи бібліотеки.

Ключові слова: бібліотека, Олена Шевцова, читачі, обслуговування, масова робота, комплектування.

Якою ми уявляємо бібліотеку майбутнього? Місцем для спілкування з необмеженим доступом до інформації? Віртуальним і демократичним простором? Кожен, хто цінує бібліотеку, має своє уявлення про її майбутнє, але тільки бібліотечні працівники отримують щасливу нагоду жити у цьому просторі, вдосконалюючи його та створюючи майбутнє. Для них, без перебільшення, він є простором усього професійного життя.

Понад 38 років працює в науковій бібліотеці Хмельницького національного університету ветеранка книгозбірні, провідна бібліотекарка Олена Михайлівна Шевцова, яка є однією з найдосвідченіших співробітниць, за участі якої відбувався розвиток кількох важливих напрямів роботи бібліотеки – соціокультурного, формування ресурсної бази, зокрема й електронних ресурсів, організація та розвиток пошукового апарату до них.

Народилась Олена 16 липня 1961 р. у м. Брест (Білорусь) в сім'ї військовослужбовця Михайла Єгоровича та вчительки математики Пелагеї Петрівни. Згодом разом зі старшою донькою Любою сім'я переїхала до Хмельницького. Не зважаючи на мамину спеціальність, з точними науками у Олени не склалося на відміну від старшої сестри, яка згодом стала фармацевтом. Олені більш до вподоби були гуманітарні науки, які вона осягала через книги. Саме книга стала її провідником у світ потаємного, прекрасного, неосяжного, тому і вступила в 1978 році до Обоянського бібліотечного технікуму (Курська область), після закінчення якого повернулась у рідне місто.

Розпочала свій професійний шлях у Хмельницькій обласній бібліотеці для юнацтва. Вибір першого місця роботи був не випадковим. Хоча Олені пропонували роботу і в обласній універсальній бібліотеці, і в бібліотеці радіозаводу, але саме бібліотека для юнацтва (наймолодша серед книгозбірень області) підкорила серце молодої фахівчині.

Колектив ОБЮ складався загалом з молоді, що вносило в роботу нової книгозбірні потужну енергетику, яку спрямовували досвідчені фахівці. До прикладу, тодішня директорка бібліотеки Д. Т. Починок навчала молодь терпінню, толерантності, культурі відносин з читачами; заст. директора Г. К. Буяновська та зав. метод. відділу Т. М. Тончук вчили працювати з колегами, запроваджувати інновації в бібліотечні процеси; ніхто не міг зацікавити читачів під час масових заходів краще, ніж Ж. О. Демченко, під керівництвом якої Олена починала свою професійну діяльність у відділі читальних залів. За 5 років роботи в обласній книгозбірні Олена Михайлівна з'ясувала для себе, що проведення заходів, публічні виступи, вміння зацікавити читача друкованим словом і є її призначення, тому з ентузіазмом організовувала різноманітні за формою заходи з молодіжною аудиторією міста та області (зокрема, і на заводах, і в гуртожитках, і у підшефному колгоспі), водночас осягаючи усі внутрішні технології бібліотечної діяльності – роботу з фондом, систематизацію, краєзнавство та інші.

Працюючи на посаді бібліотекаря, Олена швидко здобула повагу своїх колег та читачів. Вона не тільки допомагала знаходити необхідну літературу, проводила цікаві масові заходи для старшокласників та студентів, але й створювала освітні та розважальні програми, які сприяли розвитку інтелектуальних та творчих здібностей молоді.

Відчуваючи необхідність подальшого професійного зростання, 1985 року Олена Михайлівна перейшла на роботу до бібліотеки Хмельницького технологічного інституту побутового обслуговування, яка на той час активно розвивалася та готувалася до переїзду в нове дев'ятиповерхове приміщення. Олена прийшла в інститутську книгозбірню на посаду старшого бібліотекаря, а

вже через рік стала завідувачкою відділу масової та ідейно-виховної роботи, яким керувала з 1985 до 1992 року.

З огляду на розпочату у цей час перебудову суспільства, перед працівниками відділу постало завдання українізації всієї роботи, повернення правдивої історії України, пошуку і просування в інститутське середовище забутих імен, відродження національних традицій, пропаганди національного надбання українського народу. І якщо на початку діяльності молоді завідувачки ще можна було побачити такі теми заходів та виставок, як «Плани партії – плани народу», «Страна навстречу Октябрю», «Имя Ленина – в сердце каждом», то з кожним роком все більшу актуальність отримувала тема України (наприклад, заходи 1988 року: «Дні пам'яті Т. Г. Шевченка», «Анна Ахматова и Подолье», «Л. Н. Толстой и Україна»), а з 1989 року на усіх заходах пропагувалася українська мова. Того ж року при бібліотеці було створено первинну організацію осередку української мови, за допомогою якої відділ провів заходи: вечір «Кирило та Мефодій – творці слав'янської писемності», літературні читання до 125-річчя від дня народження М. Коцюбинського, літературно-музичну композицію «Сторінки щоденника О. Довженка», цикл бесід «Забуті сторінки української літератури».

За свідченням тодішньої завідувачки науково-методичного відділу К. А. Чабан на початку 90-х років масова робота наповнюється новим змістом, на заходах висвітлюються білі плями в історії України, відкриваються нові українські імена, зокрема проводиться вечір пам'яті В. Стуса. Цю роботу активізувало й прийняття Закону про мови (1989 р.): проходять зустрічі з подільськими поетами, проводяться Дні краєзнавства «Етнографія та побут Поділля», науково-теоретичні конференції, які готуються читачами за сприяння кафедр історії та філософії («Академік Грушевський: доля та наукова спадщина», «Історія України в творчості Шевченка», «Богдан Хмельницький і проблеми державності» тощо). Засвідчують повернення інтересу до вітчизняної історії та культури усний журнал «Голодомор 33-го», краєзнавчі читання «Устим Кармелюк: герой чи опришок», літературна година «Костомаров –

апостол кращої долі України», прем'єра книги І. Багряного «Сад Гетсиманський» та інші [1, с. 65].

Організація таких заходів вимагала від Олени Михайлівни значних зусиль, адже, крім того, вона з колегами займалася організацією фонду відділу у новому приміщенні, роботою з іноземними студентами, аналітичним опрацюванням інформації та створенням на її основі довідкового апарата (систематичний та алфавітний каталоги, тематичні картотеки та папки), підбором ілюстративного та музичного супроводу заходів, актуалізацією технічних засобів і водночас поєднувала роботу з навчанням у Київському державному інституті культури ім. О. Є. Корнійчука, який закінчила 1990 року, отримавши вищу освіту за фахом бібліотекар-бібліограф.

Потужна економічна криза середини 90-х років внесла свої корективи і в роботу бібліотеки і у службову кар'єру Олени Михайлівни. Складнощі у комплектуванні через зменшення фінансування, початок ери автоматизації (перший комп'ютер бібліотека отримала 1992 р.), необхідність прийняття нестандартних рішень для запровадження інформатизації в бібліотечні технології, а також прохання керівництва привели до переходу 1993 року О. М. Шевцової спочатку завідувачкою сектору, а потім на посаду зав. відділу комплектування та наукової обробки. Фонд бібліотеки на той час налічував понад пів мільйона примірників, а інфляційні процеси все більше відображувалися на його оновленні.

Згідно із «Звітом про роботу бібліотеки Хмельницького технологічного інституту за 1993 рік» на комплектування фонду використано майже 4 млн. крб, а на передплату періодичних видань 1млн. 62 тис. крб., але надходження літератури скоротилося на 37% , як порівняти з попереднім роком, кількість придбаних книжок зменшилась на 57%, періодичних видань – на 52,3 %. Збільшилася лише кількість надходжень українською мовою, яка складала 50 % до загальної кількості нових надходжень до бібліотеки. У наступному році на комплектування фонду використано у 25 разів більше коштів, ніж 1993 року, але кількість нових надходжень знову зменшилася на 6 %. Крім того,

ускладнювало комплектування й те, що система книгопостачання була зруйнована, не було інформації про вихід нових видань, ціни на книги і періодичку були непропорційно високими, а через бібколектор, який всі роки був надійним джерелом комплектування, в 1994 році отримано лише 547 примірників книг [2, с. 17; 3, с. 14].

У таких умовах починала працювати у відділі комплектування Олена Михайлівна. За 4 роки її керівництва було налагоджено процес введення інформації до Електронного каталогу, розпочато переведення фондів з російських таблиць ББК на УДК, відкрито кіоск продажу, зданої на комісію навчальної літератури, розпочато організацію СК та АК на фонд іноземними мовами, запроваджена кольорова символіка для окремих розділів СК, але працювати із задоволенням, усвідомленням, що робота приносить вагомі результати, не вдавалося. У звіті бібліотеки за 1996 рік дається характеристика умов, у яких працювала бібліотека: «1996 рік пройшов у важких умовах, в напруженій боротьбі за виживання. Найтяжчим та найважливішим питанням було та лишається питання комплектування: це і відсутність нових видань з багатьох навчальних дисциплін, це і недостатні асигнування, що не дає можливості комплектувати фонд потрібними виданнями. Фонд застаріває, а нові надходження незначні. Так, у 1987 році бібліотека поповнилась на 57 тис. примірників, а в 1996 р. – на 9571 прим.» [4, с. 32].

Через об'єктивні обставини, що не дали можливість вплинути на покращення роботи відділу комплектування та прагнення до масової роботи з читачами Олена Шевцова 1997 року переходить працювати на посаду головного бібліотекаря відділу технічної літератури у читальний зал, де, з одного боку, опинилася у звичному середовищі, обслуговуючи користувачів, а, з іншого, – почала працювати з практично незнайомим фондом технічної та науково-природничої літератури, який чисельно відрізнявся від фонду гуманітарної літератури, враховуючи на той час технічне спрямування університету. Варто зазначити, що найбільше навантаження тоді припадало саме на працівників відділів обслуговування. Зокрема, «у 2004 році у процесі

обслуговування користувачів зафіксовано збільшення окремих статистичних показників. Упродовж року за єдиною реєстрацією бібліотеку відвідали 14148 користувачів; на всіх пунктах обслуговування зареєстровано 50409 читачів, яким видано більше ніж 1200 тисяч документів. За надання додаткових послуг користувачам отримано понад 122 тис. грн» [6, с. 108].

У середині 2000-х років до кафедр стояли великі черги читачів, яких бібліотекарі намагалися обслуговувати у кілька змін, до того ж необхідність заповнення облікових документів про видану літературу ще більше уповільнювало цей процес. Саме тому бібліотека активно почала застосовувати автоматизований облік видачі документів, який було запроваджено вже 2006 року на всіх пунктах обслуговування. Вагома заслуга в цьому працівників відділів обслуговування, зокрема й головної бібліотекарки Олени Шевцової, які в короткі терміни ввели фонд до електронного каталогу, штрихкодували його, навчилися працювати на ПК, з програмним забезпеченням, сканерами штрихкодів та іншими технічними засобами, необхідними для роботи з читачами та надання їм додаткових послуг. Зрозуміло, що інновації потребували методичного забезпечення регламентуючими документами, створення наочних інструкцій для користувачів, що також входило в обов'язки головного бібліотекаря.

У світі, де технології швидко розвиваються, а доступ до інформації стає все простішим, роль бібліотечних працівників стає особливо важливою. У 2007 році Олена Михайлівна зробила важливий крок у своїй кар'єрі, перейшовши в сектор електронної бібліотеки, де вона працює донині. Цей крок відображає її відкритість до нових технологій та бажання розвиватися відповідно до сучасних вимог. У секторі електронної бібліотеки О. М. Шевцова займається цифровими ресурсами, електронними каталогами та іншими інноваційними аспектами бібліотечної справи. Вона досліджує новітні технології та електронні ресурси, забезпечуючи доступ до цифрових книг, журналів та інших електронних матеріалів, активно сприяє перетворенню бібліотеки у цифровий простір.

Колишня директорка бібліотеки В. М. Петрицька згадувала: «у найважчі часи економічної кризи в країні, на початку 1990-х років, коли була повністю знищена система книговидання і книгопостачання, посаду завідуючої відділу обіймала Олена Михайлівна Шевцова (1993-1997). Припинення бюджетного фінансування і значне подорожчання книг негативно позначилось на забезпеченні навчального процесу літературою. Олена Михайлівна багато зусиль докладала до роботи відділу, працювала активно, творчо. Саме тоді бібліотека робила перші кроки комп'ютеризації, першу ЕОМ встановили у відділі комплектування. О. М. Шевцова робила все для того, щоб комп'ютерні технології якомога швидше впроваджувалися у роботу відділу. Підвищене почуття відповідальності не давало їй можливості залишатись на цій посаді. Справжній професіонал бібліотечної справи, Олена Михайлівна згодом працювала в інших відділах, виконуючи найскладнішу роботу, що вимагало досвіду і професійних знань. Її ерудиція, чуйність, тактовність і порядність були передумовою роботи з читачами, якій вона віддавала перевагу» [1, с. 55-56].

Бібліотекарі, як усі люди, мають особисті захоплення. У технікумі Олена була капітаном волейбольної команди, а в університеті брала участь у змаганнях з волейболу. Ще одним захопленням став бадмінтон. Опанувавши цей вид спорту, брала участь у міських та обласних змаганнях, про що нагадують чисельні грамоти, цінні подарунки для призерів та переможців. Робота в університеті сприяла також захопленню гірським туризмом. Разом з колегами-однодумцями не один раз долала гори Кавказу і Карпат, подорожувала берегами Дністра та іншими мальовничими куточками України.

Олена Михайлівна Шевцова не лише високопрофесійна фахівчиня, вона також бере активну участь у житті колективу, займається волонтерською діяльністю. Допомагають у цьому її доброта та чуйність, вроджене почуття гумору та оптимізм, непохитна віра у силу книги та перемогу у війні.

Список використаних джерел

1. Бібліотека університету: витоки та сучасність : зб. наук. статей та матеріалів, присв'яч. 50-річчю з дня заснування наук. б-ки ун-ту / редкол.: О. Б. Айвазян [та ін.]. Хмельницький : ХНУ, 2012. 296 с.

2. Звіт про роботу бібліотеки Хмельницького технологічного інституту за 1993 рік. Хмельницький, 1993. 41 с.

3. Звіт про роботу бібліотеки Технологічного університету Поділля за 1994 рік. Хмельницький, 1995. 35 с.

4. Звіт про роботу бібліотеки Технологічного університету Поділля за 1996 рік. Хмельницький, 1997. 66 с.

5. Скарбниця знань університету. (До 40-річчя бібліотеки Технологічного університету Поділля) / уклад.: О. Б. Айвазян, К. А. Чабан. Хмельницький, 2002. 130 с.

6. Хмельницький національний університет. Історія і сучасність: 1995–2015. Кн. 3 / упоряд. Є. М. Свіргунець, П. К. Мельник. Хмельницький : ХНУ, 2017. 1060 с.

The article is dedicated to the veteran of the book collection, leading librarian Olena Mykhailivna Shevtsova – one of the most experienced employees, with the participation of which the development of several important areas of the library's work took place.

Keywords: library, Olena Shevtsova, readers, service, mass work, collection.